

Històries naturals

L'esperit de la flor del bonarbre

Martí Domínguez

Els saüquers ja estan florits per a la nit de Sant Joan. Ho pense mentre passe per davant de masos muntanyencs, on els saücs encara creixen a la vora de l'entrada, o en el pati del corral. El masos estan mig solsits, i en alguns casos tan sols el saüquer dóna un esclat de vida, amb aquelles flors tan blanques que des de lluny semblen neu fresca sobre un mantell de verd obscur. La revetlla de Sant Joan és el moment culminant en la relació de l'home amb les plantes: les virtuts de la planta remeiera n'augmenten encara més l'eficàcia, i això és especialment cert per a la flor de saüc. Com assenyala Ramon Gausachs, en *Les herbes remeieres*: "Aquestes virtuts van molt relacionades amb les hores de claror, per això fins a sant Joan o el solstici d'estiu, les virtuts de les herbes han anat augmentat a mesura que el dia i el sol creixen, i és a partir d'aquesta nit quan aquestes virtuts comencen a minvar."

Són tantes les virtuts del saüquer que en alguns llocs l'anomenen "bonarbre". S'utilitza com antiàlgic gàstric, anticefalàlgic, antidiarreic i antidermatòsic. Però és especialment efectiu com anticatarral. Celdoni Fonoll, en *Les bones herbes*, ho recorda: "L'avi, senzill i savi/ d'aquella saviesa/ que va heretar dels avis,/ de les flors de saüc/ en feia remeis varis/ i guaria la tos/ entre altres malures,/ de la meva infantesa/ i la dels meus germans,/ i plantà un saüquer/ a la vora de casa." I Àngels Bonet i Joan Vallès, en *Plantes, remeis i*

cultura popular del Montseny, detallen la manera de preparar l'essència o esperit de flor de saüc: "Es posa la flor de saüc tendra sobre un drap lligat al cim d'un atuell grosset –com ara una sopera– i, al damunt, s'hi col·loca una cassola de terrissa plena de brases i caliu (cendra i a sobre, brasa de llenya d'alzina; segons quina llenya no serveix de res: ha de ser brasa forta). El líquid que sua va degotant i es recull al recipient de la part inferior, colat a través del drap. Es tracta d'un procediment laboriós i calen ben bé quatre cistells de flor de saüc tendra per a preparar un litre d'essència."

Alguns informants diuen que el saüc fa miracles, uns altres afirmen que és la panacea. El botànic Quer assenyala en *Flora espanyola*: "Conocí a un viejo que vivió cerca de 120 años, siendo únicamente el rob de saüco el secreto que le había preservado de muchas epidemias pestilenciales, y que tomaba todos los días, al cual atribuía la conservación de su salud y larga vida". I Font i Quer indica que també té propietats màgiques, i que fa allunyar els gripaus, les colobres i els escurçons.

Per això, "la freqüència amb què es veu un saüc, un bonarbre, com diuen els catalans, vora les cases de camp, obeeix a aquests sentiments". Tanmateix, Joan Perucho conta que la cocció del saüquer instiga la gelosia inguarible: que Otel·lo va prendre saüc i va matar Desdèmona, i això mateix va passar a Perico Buendía, personatge del pare Coloma, i a Pascual Duarte, que va inventar Camilo José Cela, protagonistes de drames semblants.

Tant se val. Els saüquers ja són florits per a la nit de sant Joan, però ningú no en collirà la flor. El temps tot ho estronca, i la gent passa indiferent per davant, sense saber-ne el nom i sense saber quantes flaires del passat amaga aquella inflorescència nevada. Des de l'obnubilació d'Otel·lo fins als remeis màgics de sant Joan. Perquè tot en la vida té dues cares.

"La cocció del saüquer instiga la gelosia inguarible: Otel·lo va prendre saüc i va matar Desdèmona"